

КУЛЬТУРНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ІНСТИТУЦІЙНІ РАМКИ ТА ІНСТРУМЕНТИ

CULTURAL POLICY OF THE EUROPEAN UNION: INSTITUTIONAL FRAMEWORKS AND INSTRUMENTS

Михалюк Н.Ю.

orcid.org/0000-0002-5287-0986

кандидат політичних наук, доцент,
докторант

Волинського національного університету імені Лесі Українки

Стаття присвячена комплексному аналізу культурної політики Європейського Союзу як складової інтеграційного процесу та важливого інструменту внутрішнього розвитку й зовнішньополітичного позиціонування ЄС. У дослідженні простежується еволюція підходів до культури в системі європейської інтеграції – від її символічного визнання до формування розгалуженої інституційної та програмної архітектури. Особливу увагу приділено правовим засадам культурної політики, зокрема положенням статті 167 Договору про функціонування Європейського Союзу, яка закріплює допоміжний характер компетенцій ЄС у культурній сфері та визначає принципи субсидіарності, культурного розмаїття й міждержавної співпраці. У статті проаналізовано інституційну систему реалізації культурної політики ЄС, включно з роллю Європейської Комісії, Європейського парламенту, Ради ЄС, а також міжурядових платформ і національних агентств. Особливий акцент зроблено на програмних інструментах, зокрема програмах Creative Europe та Erasmus+, які сприяють розвитку креативного сектору, мобільності митців і студентів, міжкультурному діалогу та формуванню європейської ідентичності. Розглянуто участь країн-партнерів, передусім України, у цих програмах як важливий чинник інтеграції до європейського культурно-освітнього простору.

Дослідження також висвітлює роль культури у зовнішній політиці Європейського Союзу як інструменту «м'якої сили» та культурної дипломатії, спрямованої на поширення європейських цінностей, підтримку демократичних трансформацій і зміцнення партнерських відносин. Визначено ключові виклики культурної політики ЄС, серед яких фінансова нерівність, бюрократизація, політична поляризація, цифровізація та наслідки глобальних криз. Зроблено висновок, що культурна політика Європейського Союзу перебуває у стані динамічної трансформації та залишається важливим ресурсом європейської інтеграції, міжнародної взаємодії й глобальної конкурентоспроможності.

Ключові слова: культурна політика ЄС, європейська інтеграція, культурна дипломатія, м'яка сила, Creative Europe, інституції ЄС.

The article provides a comprehensive analysis of the cultural policy of the European Union as an integral component of the European integration process and an important instrument of both internal development and external positioning of the EU. The study traces the evolution of approaches to culture within the EU framework, from its initial symbolic recognition to the formation of a complex, multi-level institutional and programmatic architecture. Particular attention is paid to the legal foundations of EU cultural policy, notably Article 167 of the Treaty on the Functioning of the European Union, which defines culture as a supporting competence and establishes the principles of subsidiarity, cultural diversity, and intergovernmental cooperation. The article examines the institutional system responsible for the implementation of EU cultural policy, including the roles of the European Commission, the European Parliament, the Council of the EU, as well as intergovernmental platforms and national agencies. Special emphasis is placed on key programmatic instruments, particularly the Creative Europe and Erasmus+ programmes, which contribute to the development of the creative sector, promote cultural exchange and mobility, foster intercultural dialogue, and strengthen European identity. The participation of partner countries, especially Ukraine, in these programmes is analyzed as an important factor of integration into the European cultural and educational space.

The study also highlights the growing significance of culture in the EU's external relations as a tool of soft power and cultural diplomacy aimed at promoting European values, supporting democratic transformations, and strengthening partnerships with third countries. Furthermore, the article identifies key challenges facing EU cultural policy, including financial inequalities, bureaucratization, political polarization, digital transformation, and the impact of global crises. It concludes that EU cultural policy is undergoing dynamic transformation and remains a crucial resource for European integration, international cooperation, and the Union's global competitiveness.

Key words: EU cultural policy, European integration, cultural diplomacy, soft power, Creative Europe, EU institutions.

Постановка проблеми. Культурна політика Європейського Союзу пройшла значний шлях від майже символічного визнання культури у рамках інтеграції до формування розвиненого, багаторівневого і комплексного інструментарію, що підтримує культурне розмаїття, зміцнює європейську ідентичність і сприяє сталому розвитку креативних індустрій. Правове закріплення культури у статті 167 TFEU підтверджує роль ЄС як координатора і партнера, а не замітника національних політик, що дозволяє збалансувати інтеграційні процеси з повагою до культурної автономії держав-членів. Інституційна система, що охоплює Європейську Комісію, Парламент, Раду та численні міжурядові структури, забезпечує ефективне управління і реалізацію програм, які мають як внутрішньоєвропейське, так і зовнішньополітичне значення. Програми Creative Europe і Erasmus+ відіграють ключову роль у фінансовій підтримці культури, розвитку мобільності та креативного сектору, залучаючи до співпраці не лише країни ЄС, але й партнерів, зокрема Україну. Водночас культурна політика стикається з викликами – від нерівності доступу до ресурсів до складностей у адаптації до нових цифрових реалій і соціальних трансформацій. Особливої уваги заслуговує роль культури у зовнішній політиці як засобу «м'якої сили», що допомагає будувати міжнародні партнерства, підтримувати демократичні цінності та протистояти інформаційним загрозам. Подальший розвиток культурної політики ЄС потребує більшої інклюзивності, гнучкості управління та синергії між культурою і соціально-економічними стратегіями, що дозволить посилити її внесок у європейську інтеграцію та глобальну конкурентоспроможність Союзу.

У XXI столітті культура набула особливої ваги як складова міжнародної політики, механізм формування колективної ідентичності, засіб м'якої сили та простір міжкультурної взаємодії. Для Європейського Союзу, побудованого на цінностях демократії, солідарності, плюралізму та взаємної поваги, культурна політика стала не лише внутрішнім елементом інтеграції, але й важливим зовнішньополітичним інструментом. У межах зростаючих глобальних викликів – гібридних загроз, міграційних процесів, інформаційних воєн – культура набуває нового стратегічного звучання. Вивчення інституційних механізмів реалізації культурної політики ЄС дає змогу краще зрозуміти, яким чином Союз підтримує культурне розмаїття, формує європейську ідентичність та забезпечує транснаціональну культурну співпрацю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження базується на аналізі нормативно-правових актів ЄС (зокрема, Договору про функціонування ЄС, стратегій і програм), офіційних

документів Єврокомісії, звітів Європейського парламенту, профільних програмних документів, а також наукових праць Л. Делькура (L. Delcour) [3], М. Сассателлі (M. Sassatelli) [14], Т. Терешкевича (Tereszkiewicz T.) [15], П. Борковського (Borkowski P.) [1], К. Лонгерста (K. Longhurst) [11], К. Карта (C. Carta) [2] й ін. Серед українських досліджень – праці Д.Живоглядової [19], Т.Соломенної [23], О.Котляра, І.Мариніва, О.Трагнюка [20] й ін.

Так, Д.Живоглядова у статті «Європейська політика і менеджмент у сфері культури. Створення спільного європейського культурного простору» аналізує досвід ЄС у реалізації культурної політики, підкреслюючи важливість менеджерських підходів та інституційної координації. Авторка зазначає, що ефективність культурної політики залежить від якості управлінських зусиль та вибору відповідних форм і механізмів впровадження [19]. Т. Соломенна у роботі «Культурна політика ЄС в XXI столітті» розглядає розвиток культурної політики ЄС після підписання Маастрихтського договору. Авторка підкреслює, що з цього моменту культура стала одним із пріоритетів ЄС, сприяючи формуванню європейської ідентичності та підтримці культурного розмаїття [23]. У статті Б.Міттера «Ретроспективний огляд культурної політики Європейського Союзу: цілі Європейської комісії у розподілі фінансування проєктів у креативних індустріях Європи» аналізується еволюція культурної політики ЄС через призму фінансування творчих індустрій. Автор досліджує, як різні програми, такі як «Креативна Європа», сприяли розвитку культурного сектору та формуванню європейської ідентичності [12]. О.Котляр, І.Маринів, О. Трагнюк у статті «Співробітництво держав-членів Європейського Союзу у сфері охорони культурних цінностей: становлення та розвиток» аналізують етапи формування співпраці між країнами ЄС у сфері охорони культурної спадщини. Автори підкреслюють, що з часом культура стала важливим елементом інтеграційних процесів, сприяючи зміцненню діалогу між державами [20]. У статті В.Шостака «Культурна політика України та Європейського Союзу: відповідність змісту і перспективи реалізації» автор аналізує особливості вітчизняної культурної політики в умовах євроінтеграції. Вони підкреслюють важливість гармонізації культурних стратегій України з європейськими практиками та необхідність нормативного забезпечення культури як інструменту реалізації ціннісно-орієнтаційних потреб громадян [25].

Загалом, дослідження культурної політики Європейського Союзу охоплює широкий спектр питань: від інституційних механізмів та програм фінансування до зовнішньої культурної диплома-

тії та співпраці в галузі охорони культурної спадщини. Ці аспекти є ключовими для розуміння того, як культура використовується як інструмент інтеграції, ідентичності та зовнішньої політики в рамках ЄС. Окрему цінність становлять звіти Європейської освітньо-культурної агенції (EACEA), аналітичні матеріали EUNIC, а також програмні документи «Creative Europe» та «Erasmus+».

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета дослідження – проаналізувати правові, інституційні та програмні засади культурної політики ЄС, а також її роль у внутрішньому розвитку Союзу та його зовнішній політиці. *Завдання дослідження:* виявити нормативно-правові підстави культурної політики ЄС; окреслити систему інституцій, відповідальних за реалізацію культурної політики; проаналізувати ключові програми та механізми культурної підтримки; визначити роль культури в зовнішньополітичній стратегії ЄС; оцінити можливості адаптації європейського досвіду в українському контексті. *Об'єкт дослідження* – культурна політика Європейського Союзу. *Предмет дослідження* – інституційні рамки та інструменти реалізації культурної політики ЄС. *Методи дослідження.* У роботі використано міждисциплінарний підхід, поєднано методи інституційного аналізу, компаративістики, документального аналізу, а також підходи з європейських студій, міжнародних відносин і культурології.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історія культурної політики Європейського Союзу є відносно новою порівняно з іншими сферами європейської інтеграції. Перші десятиліття інтеграційного процесу культура залишалась у виключній компетенції держав-членів. Лише з підписанням Маастрихтського договору 1992 року (вступив у дію в 1993 р.) (англ. – *Maastricht Treaty, 1992*) культура вперше була визначена як об'єкт спільної уваги ЄС, хоча й у формі допоміжної компетенції. Поступово ЄС почав визнавати культуру як чинник, що формує європейську ідентичність і є ресурсом згуртованості у межах розширеного Союзу. Стаття 151 (тепер – ст. 167 TFEU) закріпила завдання підтримки культурного розмаїття, водночас забезпечуючи спільну спадщину. У документі наголошено, що ЄС має сприяти співпраці між державами-членами, підтримці мистецтва, літератури, культурної спадщини та культурного обміну [16].

Культурна політика ЄС базується на таких концептуальних принципах:

- Допоміжність – ЄС діє на підтримку ініціатив країн-членів, а не замість них;
- культурне розмаїття – як цінність і основа європейської інтеграції;
- міжнародна культурна співпраця – як засіб м'якої сили;

- інтеграція культури в інші політики (культура у зовнішніх відносинах, освіті, регіональному розвитку).

З початку 2000-х років культурна політика ЄС дедалі більше фокусується на ролі культури у зміцненні демократії, розвитку креативної економіки та стимулюванні соціального включення. У 2007 році вперше було представлено Стратегію «Європейський порядок денний для культури у глобалізованому світі», що заклала основи структурованої співпраці між інституціями та країнами ЄС у сфері культури. Таким чином, культурна політика ЄС пройшла шлях від символічного визнання до активного формування програмного, бюджетного й дипломатичного інструментарію, що перетворює культуру на одну з ключових складових європейської інтеграційної моделі.

Правове регулювання культури в Європейському Союзі базується на чітко окресленій нормативній основі, сформованій упродовж кількох десятиліть розвитку інтеграційного процесу. Основоположними актами, що визначають правовий статус культури в системі компетенцій ЄС, є Договір про Європейський Союз (англ. – *Treaty on European Union, TEU*) та Договір про функціонування Європейського Союзу (англ. – *Treaty on the Functioning of the European Union, TFEU*).

Ст. 167 TFEU є головною правовою підставою для дій Європейського Союзу в сфері культури. У ній передбачено, що «Союз сприяє співпраці між державами-членами та, якщо необхідно, підтримує і доповнює їхню діяльність у сфері культури» [16]. Таким чином, ЄС не має виключної або навіть спільної компетенції у цій сфері, а лише допоміжну, що означає підтримку національних ініціатив. До ключових положень статті 167 належать: сприяння розвитку культур співгромадян Союзу при повазі до їх національного та регіонального розмаїття; заохочення міжкультурного діалогу; підтримка культурної спадщини європейського значення; інтеграція культурного аспекту в інші політики ЄС (освіта, економіка, регіональна політика, зовнішні справи).

Крім основного договору, існує низка інших нормативно-правових актів, що стосуються культури. Зокрема, Хартія основних прав Європейського Союзу (2000) гарантує право на участь у культурному житті, а Лісабонський договір (2007) підтвердив принцип інтеграції культури в усі сфери політики ЄС. Правові документи, ухвалені Радою ЄС та Європейським Парламентом, формують рамки програмного фінансування. До прикладу, Регламент (EU) № 2021/818 Європейського Парламенту та Ради від 20 травня 2021 року визначає рамки програми «Креативна Європа» на 2021–2027 рр. [13]. Правове регулювання культури тісно пов'язане з дотриманням принципів субсидіарності, поваги до національного суверені-

тету та політичного плюралізму. Усі ініціативи ЄС мають узгоджуватися з національною політикою країн-членів і не можуть порушувати їхню культурну автономію. Такий підхід забезпечує баланс між інтеграцією та збереженням ідентичностей.

Отже, правові засади культурної політики ЄС закріплюють роль Союзу як координатора та партнера, що діє на підтримку та розвиток багатонаціонального культурного простору Європи. Законодавча база створює передумови для ефективного функціонування відповідних інституцій і програм, про що йтиметься у наступному розділі.

Культурна політика Європейського Союзу реалізується через багаторівневу інституційну систему, до якої залучено як наднаціональні, так і міжурядові структури. Така система функціонує на основі принципів субсидиарності, партнерства та міжсекторальної координації.

Європейська Комісія є центральною виконавчою установою ЄС, відповідальною за формулювання та імплементацію політик, зокрема в сфері культури. Безпосередньо питанням культури опікується Генеральний директорат з питань освіти, молоді, спорту та культури (DG EAC). Він відповідає за підготовку стратегічних документів, координацію між програмами (*англ. – Creative Europe, Erasmus+*), управління бюджетом у сфері культури, а також за міжінституційну співпрацю [7]. *Європейський парламент* здійснює політичний і фінансовий контроль над культурною політикою ЄС, зокрема схвалює законодавчі ініціативи та бюджетні програми. В його структурі діє Комітет з культури та освіти (*англ. – CULT Committee*), який займається формуванням позицій Парламенту з культурних питань, проводить слухання, готує резолюції та доповіді [10]. *Рада Європейського Союзу* (у форматі Ради міністрів культури країн-членів) відповідає за міжурядову координацію та ухвалення рішень на рівні держав. Саме Рада затверджує стратегічні документи, як-от робочі плани у сфері культури на семирічні цикли. *Європейський інвестиційний банк* та *Європейський соціальний фонд* також долучаються до реалізації культурних проектів шляхом співфінансування креативного сектора, інфраструктурних програм і культурної індустрії в регіонах. Особливу роль відіграє *Європейська мережа національних культурних інституцій* (*англ. – EUNIC*) – міжурядова платформа, яка об'єднує понад 30 культурних інституцій із понад 100 країн. EUNIC здійснює культурну дипломатію ЄС за межами Союзу, реалізує спільні проекти з третіми країнами, у т.ч. Україною, та просуває міжкультурний діалог [6].

Також варто згадати про *Національні агентства*, які реалізують програми ЄС на рівні держав-членів і країн-партнерів. Участь третіх країн у програмах ЄС (зокрема, України в Erasmus+ і Creative Europe) здійснюється через окремі меха-

нізми співробітництва, які координуються цими агентствами у партнерстві з Єврокомісією.

Таким чином, інституційна структура культурної політики ЄС є складною, проте ефективною. Її відзначає багаторівневість, чітке розподілення функцій, горизонтальна взаємодія між установами та гнучкість у реалізації політик на європейському, національному та глобальному рівнях.

У практичному вимірі культурна політика ЄС реалізується через низку спеціальних програм, стратегій та проектних механізмів, які охоплюють як держави-члени, так і партнерські країни. Основними завданнями цих програм є підтримка креативного сектора, стимулювання культурного обміну, зміцнення міжкультурного діалогу та просування європейських цінностей.

Креативна Європа (*англ. – Creative Europe*) – головна програма ЄС у сфері культури та аудіовізуального сектору. Започаткована у 2014 році, вона стала продовженням попередніх ініціатив (Culture 2000, MEDIA тощо). Нинішня фаза програми охоплює 2021–2027 рр. і має бюджет понад 2,4 млрд євро. Програма структурована у два основні напрями: «Культура» та «MEDIA», а також горизонтальну компоненту «Cross-sectoral strand» [7].

Серед головних напрямів фінансування: підтримка літературних перекладів, фестивалів, мереж, платформ і європейських культурних столиць; професійна мобільність митців та працівників культури; сприяння розвитку креативної економіки та інновацій у культурній сфері; підтримка аудіовізуальної продукції, кіно, відеоігор, дистрибуції та співпродукції. Програма відкрита також для третіх країн, зокрема Україна бере участь у ній з 2016 року. Українські інституції мають можливість подаватися на конкурси, отримувати гранти, брати участь у міжнародних проектах, тим самим посилюючи культурну присутність України в Європі.

Еразмус+ (*англ. – Erasmus+*) – попри свою освітню спрямованість, ця програма має значний культурний вимір. Вона підтримує мобільність студентів, викладачів, молодіжні обміни, волонтерські проекти, що сприяє міжкультурному спілкуванню, формуванню європейської ідентичності та толерантності. Організації що активно працюють у сферах вищої освіти, загальної середньої освіти, професійної (професійно-технічної) та фахово передвищої освіти й освіти дорослих є активними учасниками проектів Програми Еразмус+. Україна має найбільшу кількість проектів у регіоні Східного партнерства та входить до топ дванадцять за кількістю проектів серед країн-учасниць Програми.

Зокрема, у 2021-2024 роках Програма Еразмус+ профінансувала такі проекти: 8 173 проектів міжнародної академічної (кредитної) мобільності для

працівників та студентів університетів України; 1026 проєктів навчальної мобільності для молоді (13-30 років), молодіжних працівників та обмінів молодіжних лідерів; 9 проєктів віртуальних обмінів у вищій освіті та молоді; 13 проєктів розробки та впровадження спільних магістерських програм Erasmus Mundus; 138 стипендій для студентів магістратури надано українцям; 180 проєкти партнерства співробітництва в освіті, професійній підготовці, молоді та спорті; 7 проєкти Альянсів для інновації за участі українських підприємств як партнерів; 47 проєктів з розбудови потенціалу вищої освіти; 10 проєктів з розбудови потенціалу професійної освіти; 8 проєкти з розбудови потенціалу молоді; 5 проєкти з розбудови потенціалу у спорті; 256 проєктів Жана Моне з європейських студій (гранти до 100 000 євро на проєкт); 1 проєкт на створення цифрової екосистеми для університетів в Україні (5 млн євро); 32 закладів вищої освіти приєдналися до понад 32 альянсів європейських університетів і працюють разом над викликами у вищій освіті в Європі; 13 експертів з реформування вищої освіти за підтримки Програми Еразмус+ працюють разом з партнерами з Міністерства освіти і науки над реформами вищої освіти [22].

У 2024-2025 рр. 1595 закладів освіти отримали доступ до Європейської платформи шкільної освіти, що функціонує за Програмою Erasmus+, 3456 індивідуальних профілів, 261 проєкт ініційовано на Європейському рівні з eTwinners, 76 проєкт eTwinning отримав Національну відзнаку якості, 61 – Європейську відзнаку якості; 4 школи отримали шкільну відзнаку eTwinning. Віртуальний обмін підтримує онлайн-активності між людьми, які сприяють міжкультурному діалогу та розвивають м'які навички. Молодь отримує доступ до якісної крос-культурної освіти (формальної та неформальної) без фізичної мобільності. Модеровані дискусії, навчальні курси та інтерактивні відкриті курси проходять під час діяльності таких проєктів. 9 проєктів профінансовано за участі 22 українських партнерів за 4 конкурси [22].

Європейські столиці культури (англ – European Capitals of Culture) – одна з найвідоміших культурних ініціатив ЄС, започаткована ще в 1985 році. Щороку один або кілька міст Європи отримують статус культурної столиці, що супроводжується

масштабним фінансуванням і розвитком інфраструктури. Ініціатива спрямована на популяризацію культурного розмаїття, залучення громад до культурного життя та сталий розвиток міських територій. Європейські дні спадщини, програма «Європа для громадян», платформи на кшталт Europeana – доповнюють інструментарій культурної політики, забезпечуючи збереження історичної пам'яті, цифровий доступ до культурного контенту та широку інклюзію. Таким чином, програмна реалізація культурної політики ЄС поєднує підтримку традиційної культурної спадщини з інноваційними формами креативної індустрії. Вона дозволяє вибудовувати транснаціональні зв'язки, зміцнювати європейську солідарність та залучати країни-партнери до культурного простору ЄС.

Важливим індикатором зростання уваги Європейського Союзу до сфери культури стало суттєве збільшення фінансування програми *Creative Europe* у поточному багаторічному фінансовому циклі. Якщо впродовж 2014–2020 років загальний бюджет програми становив 1,46 млрд євро, то на період 2021–2027 років його обсяг зріс до 2,44 млрд євро (рис. 1). Це означає приріст фінансування на понад 67 %, що є рекордним у порівнянні з попередніми програмними рамками.

Таке розширення фінансової підтримки пояснюється кількома ключовими факторами. По-перше, криза, спричинена пандемією COVID-19, актуалізувала потребу в системній підтримці незалежних культурних ініціатив, креативного сектору та митців, які виявилися особливо вразливими до карантинних обмежень. По-друге, Європейський Союз переорієнтував культурну політику відповідно до нових викликів – зокрема цифровізації, інклюзивності, стійкості та кліматичної відповідальності. У цьому контексті культура дедалі частіше розглядається не лише як «м'який» інструмент європейської інтеграції, а як частина ширших соціально-економічних трансформацій.

Варто також відзначити розширення географії учасників програми: у 2021 році *Creative Europe* офіційно відкрилася для країн Східного партнерства, включно з Україною, що зумовило потребу у збільшенні обсягу фінансування. Як засвідчують дані Європейської Комісії, близько 33 % загаль-

Таблиця 1

Віртуальний обмін Erasmus+ (для регіону Східного Сусідства у 2021-2024 роках [17])

	2021	2022	2023	2024	4 calls
Заявки за участі України	8	6	8	26	48
Відібрані до фінансування	2	1	3	3	9
Партнери з України	10	2	5	5	22

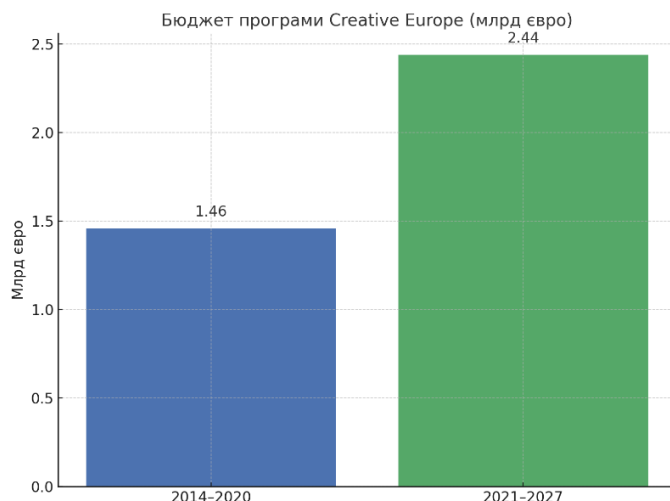

Рис. 1. Бюджет програми Creative Europe (млрд євро) (2014–2020 та 2021–2027) [7]

ного бюджету програми спрямовано на культурну компоненту, 58 % – на підтримку аудіовізуального сектору (MEDIA), а ще 9 % – на міжсекторальну співпрацю, зокрема підтримку незалежної журналістики та інноваційних форматів комунікації.

В останні десятиліття культура набула дедалі більшого значення у зовнішньополітичній діяльності Європейського Союзу. Вона стала ключовим елементом стратегії «м'якої сили» (*англ.* – *soft power*), що сприяє поширенню європейських цінностей, зміцненню дипломатичних зв'язків і формуванню позитивного іміджу ЄС на глобальній арені.

Ключовим документом, який інституціоналізував культурну дипломатію ЄС, стала спільна комунікація Європейської Комісії та Високого представника ЄС із закордонних справ і політики безпеки «До стратегії ЄС з міжнародних культурних відносин» (2016). У ній підкреслено, що культура є невід'ємною частиною міжнародного співробітництва і дипломатії, здатною зміцнювати довіру, підтримувати діалог, запобігати конфліктам і сприяти розвитку [9]. Основними завданнями зовнішньої культурної політики ЄС визначено: посилення культурного співробітництва з третіми країнами; сприяння міжкультурному діалогу та розумінню; розвиток спільних культурних проєктів у регіонах Східного партнерства, Середземномор'я, Африки, Азії; підтримку свободи вираження, культурного розмаїття та прав митців.

У реалізації зовнішньої культурної політики беруть участь дипломатичні представництва ЄС (*англ.* – *EU Delegations*), EUNIC, а також проєкти, підтримані через програму «Креативна Європа». Значна увага приділяється співпраці з країнами Східного партнерства, зокрема Україною, Грузією, Молдовою. Для цих держав культура є засобом наближення до європейських стандартів, інтегра-

ції в гуманітарний простір ЄС, розвитку місцевих креативних індустрій. Україна активно долучається до зовнішньої культурної стратегії ЄС. Зокрема, участь у програмі «Креативна Європа», підписання угоди про асоціацію (2014), розширення співпраці в межах Східного партнерства дали змогу українським інституціям реалізовувати спільні проєкти з європейськими партнерами. В умовах війни з Росією культурна дипломатія України отримала новий імпульс, водночас зростає значення підтримки ЄС у протидії культурним маніпуляціям та інформаційним загрозам.

Культурна дипломатія ЄС постає як інструмент, що має подвійне призначення: з одного боку – поширення універсальних цінностей, з іншого – зміцнення стратегічної присутності Євросоюзу у світі. Успішна реалізація цієї політики можлива лише за умови поєднання культурного обміну, партнерства

Попри значні досягнення, культурна політика Європейського Союзу не позбавлена критики й залишається об'єктом наукових і політичних дискусій. Основні виклики стосуються як внутрішньої ефективності реалізації програм, так і зовнішньополітичного позиціонування культури.

1. Фінансова нерівність та обмежений доступ. Багато культурних організацій, особливо з менш розвинених регіонів ЄС і країн-партнерів, зіштовхуються з труднощами в отриманні фінансування. Причини – складність апікаційного процесу, нерівний доступ до інформації, відсутність фахового персоналу для розробки проєктів. Це призводить до домінування великих західноєвропейських організацій у конкурсах «Креативної Європи» та інших програм.

2. Бюрократизація процесів. Участь у програмах ЄС вимагає суворого дотримання процедур, що іноді перешкоджає гнучкому та швидкому реагуванню на культурні потреби. Це особливо акту-

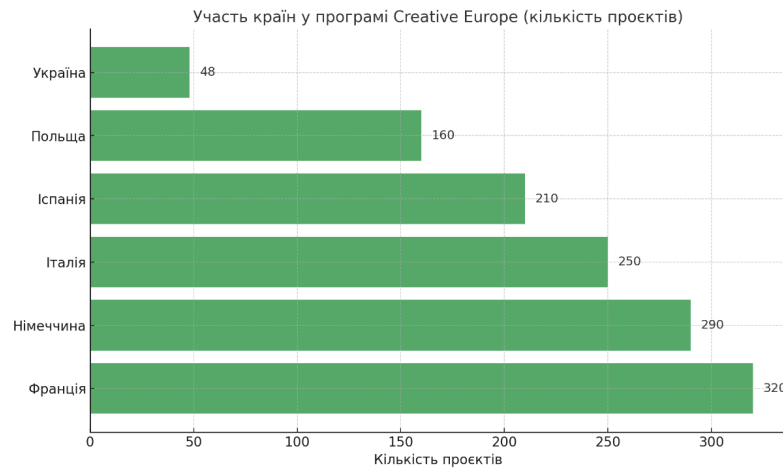

Рис. 2. Участь країн у програмі Creative Europe, 2024 (кількість проектів)

ально для громадських ініціатив та малих інституцій, яким складно адаптуватися до жорстких вимог звітності.

3. Критика з боку країн-партнерів. У деяких випадках зовнішня культурна політика ЄС сприймається як інструмент м'якого колоніалізму, коли під виглядом культурного обміну нав'язуються європейські цінності та моделі. Зокрема, в африканських та близькосхідних країнах окремі культурні проекти ЄС розглядаються як частина політики культурного домінування.

4. Внутрішні суперечності. Рівень фінансування культури в країнах-членах суттєво відрізняється, що створює бар'єри для реалізації єдиної культурної політики. Деякі уряди, зокрема Угорщини чи Польщі, активно підтримують національну ідентичність у протиставленні загальноєвропейському культурному наративу, що спричиняє конфлікти у сфері розподілу ресурсів та пріоритетів.

5. Нові виклики цифрової доби. Зростання цифровізації породжує потребу у переосмисленні ролі культури в онлайн-просторі. Це стосується захисту авторських прав, цифрової інклюзії, збереження культурної спадщини в нових форматах, а також протидії дезінформації та культурним маніпуляціям.

Натомість ЄС демонструє здатність до адаптації та реформування культурної політики відповідно до нових реалій. Серед сучасних тенденцій варто відзначити: зростання ролі екологічної тематики в культурних проектах (зелена культура); підтримку цифрових платформ і віртуальних форматів культурного обміну; орієнтацію на інклюзивність, підтримку культурних прав меншин і маргіналізованих груп; зміцнення синергії між культурною та освітньою політикою. Узагальнюючи, можна стверджувати, що культурна політика ЄС перебуває у стані динамічного розвитку. Її трансформація відповідає викликам глобалізації,

технологічних змін і соціального розмаїття, хоча потребує подальшого вдосконалення інституційної ефективності та партнерської відкритості.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Культурна політика Європейського Союзу є складним і багатокомпонентним феноменом, що відображає як прагнення зберегти культурне розмаїття, так і амбіції Союзу щодо зміцнення європейської ідентичності, розвитку креативної економіки та посилення глобального впливу через інструменти м'якої сили.

На основі здійсненого аналізу можна сформулювати такі ключові висновки:

1. Культура в політиці ЄС має чітке правове підґрунтя (ст. 167 TFEU), однак перебуває у площині допоміжної компетенції, що зумовлює значну роль національних урядів у її реалізації.

2. Інституційна система ЄС забезпечує ефективну координацію культурної політики: Єврокомісія, Європарламент, Рада ЄС та EUNIC діють синхронно у межах визначених пріоритетів.

3. Програми, зокрема Creative Europe та Erasmus+, виконують функції інструментів культурної інтеграції, обміну та інновацій, сприяють розвитку креативного сектору та міжкультурного діалогу як в межах ЄС, так і поза його межами.

4. Культурна дипломатія стала важливою складовою зовнішньої політики ЄС, особливо у відносинах із країнами Східного партнерства, включно з Україною. Участь України в європейських програмах відкриває нові можливості для інтеграції в єдиний культурно-освітній простір.

5. Попри досягнення, культурна політика ЄС стикається з викликами – від фінансових диспропорцій і бюрократії до ризиків культурного домінування та цифрових загроз. Проте адаптивність ЄС свідчить про потенціал до подальшої трансформації.

Досвід ЄС у формуванні та реалізації культурної політики є важливим орієнтиром для країн,

які прагнуть інтегруватися до європейського простору, зокрема для України. Адаптація європейських практик може сприяти розвитку інституційної спроможності, культурної дипломатії та соціальної згуртованості в умовах глобальної конкуренції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Borkowski P. Local Border Traffic on the Polish-Ukrainian Border: Economic and Social Impact. *Studia Regionalne i Lokalne*. 2015. Vol. 61(3). P. 41–56.
2. Carta C. *The EU Foreign Policy through the Lens of Discourse Analysis*. Farnham: Ashgate, 2014.
3. Delcour L. Visa policies and the EU's eastern neighbours. CEPS Working Document, 2008. URL: <https://www.ceps.eu/ceps-publications/visa-policies-and-eus-eastern-neighbours/> (дата звернення 29.01.2026)
4. Duszczuk M. Ukrainian Migration to Poland after the Euromaidan. *The Warsaw Institute Review*. 2014. Vol. 2(2). P. 22–30.
5. EACEA. Erasmus+ Annual Report 2021, 2022. URL: <https://www.eacea.ec.europa.eu> (дата звернення 29.01.2026)
6. EUNIC. European Union National Institutes for Culture – Strategy, 2021. URL: <https://www.eunicglobal.eu> (дата звернення 29.01.2026)
7. European Commission. *Creative Europe Programme Guide*, 2023. URL: <https://culture.ec.europa.eu/resources/creative-europe-programme-guide> (дата звернення 29.01.2026)
8. European Commission. *Towards a European strategy for international cultural relations*, 2020. <https://culture.ec.europa.eu> (дата звернення 29.01.2026)
9. European External Action Service. *Towards an EU strategy for international cultural relations*, 2016. URL: <https://eeas.europa.eu> (дата звернення 29.01.2026)
10. European Parliament. Committee on Culture and Education (CULT), 2022. URL: <https://www.europarl.europa.eu/committees/en/cult> (дата звернення 29.01.2026)
11. Longhurst K. Appraising the European Neighborhood Policy: Background, Implementation and Recommendations. *Romanian Journal of European Affairs*. 2001. 11(3), 20.
12. Mitter B. A Retrospective View on the Union's Cultural Policy: The Commission's Objectives in Distributing Project Funds across Europe's Creative Industries. *Journal of European Integration*. 2024. Vol. 46(1). P. 101–120. DOI: <https://doi.org/10.1080/07036337.2024.2382209>. (дата звернення 29.01.2026)
13. Official Journal of the European Union. Regulation (EU) 2021/818 of the European Parliament and of the Council.
14. Sassatelli M. *Becoming Europeans: Cultural Identity and Cultural Policies*. Palgrave Macmillan, 2009.
15. Tereskiewicz T. Ukrainian Students in Poland: Between Mobility and Integration. *Central and Eastern European Migration Review*. 2017. Vol. 6(1). P. 115–130.
16. Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU), 2012. Consolidated version. URL: <https://eur-lex.europa.eu> (дата звернення 29.01.2026)
17. База проєктів: URL: <https://erasmusplus.org.ua/baza-proyektiv/> (дата звернення 29.01.2026)
18. Водотіка Т. Культурна політика і європейські цінності: методологічні засади дослідження. *Вісник КНУКіМ*, 2016. №38, с. 112–119.
19. Живоглядова Д. Ю. Європейська політика і менеджмент у сфері культури. Створення спільного європейського культурного простору. *Університетські наукові записки*. 2021. № 4. С. 35–42. URL: <https://ucs.knu.ua/article/view/2416>
20. Котляр О. І., Маринів І. І., Трагнюк О. Я. Співробітництво держав-членів Європейського Союзу у сфері охорони культурних цінностей: становлення та розвиток. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2023. Вип. 77. С. 153–158. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/276887>
21. Лозинський Л. Культурна дипломатія в системі міжнародних відносин ЄС. *Український журнал європейських студій*, 2020. 3(1), 45–53.
22. Огляд участі України в конкурсах програми ЄС Еразмус+ на 2021-2027 (березень 2025). URL: <https://iea.gov.ua/oglyad-novyh-mozhlyvostej-dlya-ukrayiny-yak-krayiny-partnera-programy-yes-erazmus-na-2021-2027-berezen-2025/> (дата звернення 29.01.2026)
23. Соломенна Т. В. Культурна політика ЄС в XXI столітті. *Історичні та політичні дослідження*. 2022. № 6. С. 72–80. URL: <https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/6982>
24. Шептицький А. Культурна політика ЄС: від декларацій до практики. *Європейський простір*, 2008. 2, 12–18.
25. Шостак В. М. Культурна політика України та Європейського Союзу: відповідність змісту і перспективи реалізації. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал*. 2023. № 1. С. 81–86. URL: <https://journals.urau.ua/visnyknakkim/article/view/277638> (дата звернення 29.01.2026)

Дата першого надходження статті до видання: 30.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 20.05.2026